

elsősorban lesznek hivatottak e vállalat ellátására, s szerencsés újabb lépés lesz azon decentralizáció felé is, melynek szükségét tudományos és irodalmi téren ma már minden gondolkodó fő belátja. *thj.*

A máramarosi oláh népzene. (Béla Bartók: *Volksmusik der Rumänen von Maramures. Sammelbände für vergleichende Musikwissenschaft. IV. Drei Masken Verlag, München. 1923.*) — Bartók Béla egy sokoldalú gyakorlati zenészpálya pihenőóráiban arra is ráért, hogy előbb a magyar, majd a tót, oláh, sőt arab népzene számtalan adalékát összegyűjtse. Művészi és tudományos szempontból egyaránt kincset érő gyűjtemények ezek. A túlerett, fáradt európai zene már jóideje nyugtatja kezét az exotikum, a primitív szépség megújító itala felé. Tölünk is merített eleget. A „magyar zene” (néha a cigánnyal egynek veszik) régóta szívesen látott vendég náluk. Tulajdonképp itthon is csak vendég, legalább az igazi. Bejött néha a faluból, meg-megbámultuk cifra szűrét, s megint visszaeresztettük. Nem ismerjük. Annál meszebb vagyunk attól, hogy az egész magyar életet átható erő legyen.

Pedig nekünk a magunk népzenéje sokkal többet jelent, mint a nyugati művelt nagy népeknek a maguké. Azoknak százados zenekultúrájuk van, világraszóló mestereik éltek és alkottak már a mohácsi vész idején, és azelőtt. Nekünk az élő néphagyomány egész zenei örökségünk. Írott emlékünk alig van, s ami van, művészi szempontból jelentéktelen. De még arra sem elég, hogy zenei multunkról világos képet adjon: azt is a néphagyományból kell rekonstruálnunk.

Ezért van ráknézve kivételes tudományos jelentősége is a zenei néphagyománynak. Ezért égető szükség, hogy mennél bővebben, alaposabban megismerjük. Önként értetődik, hogy a magyar zene meghatározásához ismernünk kell a szomszéd népeket is. Amint a magyar nyelv etymológiai szótára is lehetetlenség az érintkező népek nyelvének ismerete nélkül. Ezért szükség volna, elsősorban magyar érdekből, a körülöttünk és közöttünk lakó népek zenéjének men-

nél teljesebb gyűjteményeire. Közülök csak a cseheknél találunk használható műveket, a tótoknál és délszlávoknál némi kezdetet. A többiek még mögöttünk is elmaradtak. Ez a feladat tehát szintén a magyarságra hárult, már csak azért is, mert e népek fiai közt arra való vállalkozó nem akadt, zenekultúrájuk fókán nem akadhatott. A leközdhethetlen nehézségek meg a háború sok jószándékot meghüsitottak. Mégis különösen a magyarországi oláh népzene megismerésének máig egyetlen forrása Bartók mintegy negyedfelezer darabból álló kéziratos gyűjteménye.

De nemcsak Magyarország, hanem az egész világ tudományos érdeklődésére számíthat minden magyar és magyarországi népzene-gyűjtemény. Az előbbemlített művészi érdeklődést az exotikum iránt ugyanis nyomon követte a tudományos rendszerezés óhajta s egy új tudományág kezdett kialakulni, az összehasonlító zenetudomány. Céljai, módszerei sok tekintetben hasonlók az összehasonlító nyelvtudományéihoz. Első lépéseit leginkább megnehezítette a megbízható pontosságú gyűjtemények hiánya. A legrégebbi népzenei kiadványok t. i. leginkább műkedvelő kezek munkái, amelyek nem riadtak vissza a talált dallamok megváltoztatásától. Csak később alakult ki a mai szigorú felfogás, melynek első követelménye az anyagnak okiratszerű hűséggel való lerögzítése, az eredeti előadásmód minden sajátjának feltüntetése. A részletfinomságok pontos megfigyelésére nagy segítség a fonograf. De a gépnek akkor veszi hasznát igazán a gyűjtő, ha egyben kitűnő hallású zenész is, aki a dallamokat még a helyszínen leírja és a fonograffelvétel gyakori hibáit számbaveszi.

Ilyen módszerrel készült Bartók előttünk fekvő újabb kötet is, egyik díszre Carl Stumpf és E. M. v. Hornbostel szerkesztésében megindult új vállalatnak. Bizonyos: nagyban emelné a magyar tudományos élet hitelét és tekintélyét, ha ez a kötet itthon láthatott volna világot. Sajnálatosképen eddig sem a nemzeti, sem az általános tudományos szempont nem bizonyult elég erősnek arra, hogy valamely magyar fórum hathatós érdeklődését a

népzene gyűjtése iránt fölkeltse és a gyűjtött anyag kiadását elindítsa.¹ Néhány külföldön nyílt alkalom lehetővé tette Bartók számára, hogy gyűjtéseinek legalább némely részletét kiemelje a kéziratban porladozás bizonytalan sorsából.²

Eltekintve attól, hogy ily aprólékos pontossággal leírt dallamok még nem igen jelentek meg, az új kötet formája is újság az európai irodalomban. A dallamok bizonyos, szerkezetükön alapuló szótárszerű rendben sorakoznak, úgy hogy könnyen feltalálhatók. Ezenkívül különféle szempontokból szerkesztett táblázatok világítják keresztül a kötet zenei anyagát, úgy hogy a szakember gyorsan megtalálja benne, amit keres.

Nem bocsátkozhatom annak részleteibe, hogy mit nyújt a gyűjtemény a szaktudósnak. De a laikust is érdekelhetik a következők.

Megtudjuk, hogy az északi oláhság zenében annyira különbözik a délitől, mintha nem is egy nép volna. Dallamban meglehetősen szegény: némely ugoceai faluban jóformán csak *egyetlen* dallamot tudnak. Eredeti, sajátjának tekinthető zeneanyagban a máramarosi nép sem gazdag. A gyűjtemény 135 szöveges dallama közül vagy 40 olyan. A többi átvétel, a ruthén és más szláv népektől és főleg a magyarságtól.

Átvettek egész dallamokat, asszimilálva, bevonva a maguk ének-módjának sajátjaival. Egyes magyar ritmikus sajtáságok is behatoltak különben eredeti dalaikba, valami különös magyaros jelleget

¹ Az a 150 dallamból álló erdélyi gyűjtemény, mely a „Népies irodalmi társaság” kiadásában Bartók és e sorok írójának szerkesztésében legközelebb megjelenik, az eddig gyűjtött magyar anyagnak mintegy huszadrésze, nem számítva a változatokat.

² 371 bihari oláh dallamot a bukaresti akadémia vett fel kiadványai közé 1911-ben. Megjelent 1913-ban. — 65 arab dallam megjelent a Zeitschrift für Musikwissenschaft 1920. évi folyamában. — Az Oxford University Press legközelebb kiadja angol nyelven egy ismertető tanulmányát a magyar népzeneről mintegy 300 magyar dallammal.

kölesönözve nekik. Ritkaság, hogy szöveget is átvettek, mert náluk, mint az oláhságnál általában, semmi kapcsolat a szöveg és dallam közt, bármely szöveg társulhat bármely dallammal. Ha versmértéke nem egyezik, a hiányzó szótagokat kipótolja az énekes, értelem nélküli töltelékszótagokkal. Megkönnyíti ezt, hogy az oláh népköltészet nem ismer strófaszerkezetet.

Az újabb magyar népdal hatása minden másnyelvű magyarországi népre a legfeltűnőbb megfigyelése a dalaikkal foglalkozónak. Mondhatni, azon az úton volt már Magyarország, hogy legalább dallamban egységessé váljon. Az itt lakó népek fiatalabb nemzedéke önként, a legkisebb hivatalos kényszer nélkül kezdte átvenni a vele egykorú magyar nemzedék dallamait és kezdte felejteni a maga régi dalkincsét, csakúgy, mint a magyar fiatal-ság elhagyta a régi magyar zenestílust.

Gazdag a hangszeres táncdarabok gyűjteménye, melyet jobbra cigányoktól szerzett a gyűjtő. A keletmagyarországi falusi cigánytegy világ választja el a nyugatitól, vagy éppen a frakkos fővárositól. A zene gyakran csak mellékfoglalkozása a vályogvetés vagy kovácsmesterség mellett. Sőt odaát Bukovinában egész cigányfalvak élnek, s a szántás-vetést is maguk végzik. Ott még énekelnek is a hegedű mellett, mint Gvadányi cigánya a „Pöstyéni feredés”-ben. Ezek a cigányok mintegy gyűjtőmedencéi a legkülönbözőbb eredetű tánczenéknek. Bukovinában mást-mást húznak magyarnak, németnek, oláhnak, ruthénnek. Természetes, hogy sokat összekevernek. Készletükön eligazodni alig lehet bukovinai, moldvai és még keletibb telepeik felkutatása nélkül. Bizonyos, hogy sok régüt őriznek. S itt nem sokat jelent, ha utalok e könyv egyes táncainak a Kájoni-kódexbeliékkel való rokonságára. (185. sz. V. ö. Irodalomtört. Közlem. 1909. év, 393. lap 19. sz. — 182. a. b. V. ö. u. ott 388. lap 13. sz.) Mert 1650 tájánál jóval régiebb korba mutat vissza e táncdarabok némelyike.

Mi ezekben a tánczenékben a magyar, mi az oláh, cigány: annak elbírálására a még összegyűjtendő anyag ismerete nélkül senki sem

vállalkozhatik. A tudatlanság boldog bizonyosságainak kora ezen a téren is lejárt. Most az adatgyűjtés és összehasonlítás kora következik. Csak azután kerülhet sor a végleges eredmények leszűrésére.

Végezetül az előző egy mondatához fűznék egy megjegyzést, Birlea János, az egyik falu lelkésze elkísérte Bartókot gyűjtőútján és az út minden fáradoalmát megosztotta vele. Azt jelenti ez, hogy a gyűjtés — hogy úgy mondjam — adminisztratív terhét levette a gyűjtő válláról. Így sikerült a könyv egész nagy anyagát alig két hét alatt összeszedni. Ez az eredmény magyar vidéken elérhetetlen lett volna. Ilyen hathatós segítségre inkább csak másnyelvű területen akadtak a gyűjtők. A magyar vidéki intelligenciában mintha már lehült volna a nemzeti lelkesedésnek az a szinte naiv ereje, amely ilyenfokú közremunkálásra ösztönözhetné, s ami pl. a 48-as időkben kétségtelenül megvolt benne. Azonkívül kevésbé érzi testvérének a parasztot, kevésbé érdekli annak külön világa. Tudományos tájékozottsága meg éppen semmi e téren. Egyes, igen tiszteltreméltó kivételekkel, a vidéki középosztály többnyire jóindulatú közönnyel kíséri a gyűjtő fáradozását, aki így ideje nagy részét a gyűjtés előfeltételeinek megteremtésére kénytelen fordítani. Valóban, az integer Magyarországon nehezebb volt magyar dalt gyűjteni, mint bármilyen mást. *Kodály Zoltán.*

Petőfi iskoláztatásához. A budapesti ág. ev. főgimnázium százéves fennállásának ünnepére Hitrich Ödön megírta az iskola történetét. A sok iskola- és művelődéstörténeti adat közt nem egy irodalomtörténeti érdekűt is találunk. Legérdekesebbek a Petőfire vonatkozók, melyek eddigi tudásunkat tetemesen bővítik. Petőfi szülei a német nyelv elsajátításáért küldték ebbe az iskolába, melynek tannyelve akkor teljesen német volt; magyarul csak a nyelvtant tanulták. Petőfi az 1833—34. i tanév mindkét felében, bár nem volt az eminensek közt, megállta a helyét és megvetette német tudásának alapját. Nagyon nagy gondot fordítottak az énekre, mind elméletben, mind gyakorlatban, úgyhogy a vizsgán már négy-

szólamú éneket adhattak elő kifogástalanul. Külön ritmikát és hangmérést is tanultak s ez bizonyára fejlesztőleg hatott a 11 éves gyermek szunnyadó ritmusérzékére. Úgy látszik, hogy Petőfi a rajzolásban kitűnt, mert a felsorolásban első helyre van írva. Az iskola története egész terjedelmében közli Petőfi anyakönyvi bejegyzését, a tanult tárgyakat, az osztálytársak kitűnőit, a tanult énekek címeit, Stuhlmüller Sámuel, löcsei származású osztálytanárnak életrajzát és dolgozatainak címeit. Az adatokból világos képet kapunk arról a szellemi és társadalmi környezetről, mely a zsenge gyermeket egy esztendőig körülvette. *T. V.*

Tóth Árpád: Örök virágok. (Versfordítások.) — Nagy élvezettel forgattam ezt a terjedelemre szerény, de tartalmilag annál becsesebb könyvet. Hiszen három nyelv költészetéből ad izelítőt, még pedig egyik legjobb műfordítónk tollából, aki mint eredeti költő is számottevő jelenség. Verseket találtam itten, melyeket jórészt ismerek, sokat könyvnélkül, bár tanulni sohasem tanultam őket (az igazi verseket nem szokta *tanulni* az ember); némelyiket magam is fordítottam s akadt jó néhány, melyekkel hasztalan viaskodtam. Különös hatást gyakorolt rám ez a csöpp könyv; ahogy forgattam, mintha a lapok megsokasodtak, vastag kötétté duzzadtak volna. Tóth tíz évről beszél, ennyi idő alatt gyűjtötte „örök virágait” s én már a tizedik lapon elhittem neki. Ha elképzelem, mennyi utat járt be, hány szírtet mászott meg szívós makacssággal és hány útilaput dobott ki az értékes csokorból, nem is sokallom az évtizedet.

Tóth Árpádról a műfordítóról szólván, egy percre sem feledhetem az eredeti költőt. Ő nem mesterségbeli műfordító, kinek a kritika, az irodalomtörténet szállítja az anyagot. Ismerek céhbéli műfordítókat, kik egyszerűen a másoktól megjelölt, írójukra nézve jellemzőnek minősített szép verseket fordítják garmadával. Tóth nem mindig a legrepresentatívabb verseket választja, hanem amelyek egyéniségűek, versművészetének leginkább megfelelnek. Nála a fordított vers